EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 14.8.2020.
COM(2020) 372 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI

Evaluation of the European Heritage Label (EHL)

{SWD(2020) 161 final}

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI

Eiropas mantojuma zīmes (EMZ) novērtējums

Eiropas mantojuma zīme (EMZ) ir Eiropas Savienības rīcība[1], kuras mērķis ir stiprināt Eiropas pilsoņu, īpaši jauniešu, piederības sajūtu Savienībai, pamatojoties uz kopīgām Eiropas vēstures un kultūras mantojuma vērtībām un elementiem, kā arī izpratni par nacionālo un reģionālo daudzveidību. Rīcība ir vērsta uz kopējo Eiropas vēsturi un vērtībām un palīdz stiprināt kultūru dialogu; tajā mazāk uzsvērta objektu saglabāšana. Rīcībā piedalās visas dalībvalstis, izņemot Īriju un Zviedriju[2].

Līdz šim Komisija Eiropas mantojuma zīmi ir piešķīrusi četrdesmit astoņiem objektiem par to simbolisko vērtību, nozīmi Eiropas vēsturē un darbībām, ko tie piedāvā, lai **tuvinātu Eiropas Savienību un tās iedzīvotājus**. Šajā rīcībā "objekti" ir pieminekļi, dabas, zemūdens, arheoloģiski, rūpnieciski vai pilsētvides objekti, kultūras ainavas, piemiņas vietas, kultūras preces un priekšmeti un nemateriāls mantojums, kas saistīts ar kādu vietu, arī mūsdienu mantojums. Eiropas mantojuma zīme nav saistīta ar naudas balvu.

Eiropas mantojuma zīmes īstenošanā – objektu atlasē un pārraudzībā Savienības līmenī – Komisijai palīdz Eiropas neatkarīgo ekspertu žūrija.

Šis Eiropas mantojuma zīmes **novērtējuma** ziņojums ir iesniegts saskaņā ar Lēmuma Nr. 1194/2011/ES[3] 18. pantu, un tam ir pievienots Komisijas dienestu darba dokuments (SWD), kurā izklāstīti visi pierādījumi. Tā pamatā ir 102 atbildes, kas atklātā sabiedriskā apspriešanā saņemtas no visām ieinteresētajām personām. Novērtējumā izvērtēta rīcības īstenošanas gaita **pirmajos sešos darbības gados (no 2011. līdz 2017. gadam)** nolūkā vēl vairāk pilnveidot rīcību, lai pilnībā izmantotu tās potenciālu un spertu kvalitatīvu soli uz priekšu. Novērtējumā ir aplūkoti pieci kritēriji, proti, nozīmība, saskanība, lietderība, efektivitāte un ES pievienotā vērtība, kas noteikti saskaņā ar Komisijas labāka regulējuma pamatnostādnēm[4].

Kopumā novērtējums liecina, ka **Eiropas mantojuma zīmes rīcība joprojām atbilst ES pašreizējām vajadzībām** un ir saskaņā ar jauno Eiropas darba kārtību kultūrai[5] un ES iedzīvotāju pieaugošo interesi par kultūru un kultūras mantojumu, par ko liecina plašā dalība Eiropas Kultūras mantojuma gadā (2018). Šā novērtējuma konstatējumi, kas sīki izklāstīti Komisijas dienestu darba dokumentā (SWD), liecina, ka rīcību jāturpina pilnveidot, bet tās ģeogrāfiskajai darbības jomai nevajadzētu paplašināties ārpus ES, kamēr darbība nav nostabilizējusies ES.

1. Nozīmība

Šā novērtējuma konstatējumi liecina, ka Eiropas mantojuma zīme ir **svarīga sakarā ar ES iedzīvotāju pieaugošo interesi par kultūru un kultūras mantojumu**. Pieredzes apmaiņas

[1] Eiropas Parlamenta un Padomes Lēmums Nr. 1194/2011/ES (2011. gada 16. novembris), ar ko izveido Eiropas Savienības rīcību attiecībā uz Eiropas mantojuma zīmi (OV L 303, 22.11.2011., 1. lpp.).

[2] Novērtēšanas laikā Apvienotā Karaliste bija dalībvalsts, bet nepiedalījās EMZ rīcībā.

[3] OV L 303, 22.11.2011., 1. lpp.

[4] https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/planning-and-proposing-law/better-regulation-why-and-how/better-regulation-guidelines-and-toolbox_en

[5] Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Jauna Eiropas darba kārtība kultūrai" (COM(2018) 267 final, 22.5.2018.).

un paraugprakses apmaiņas veicināšana visā Savienībā ir ļoti svarīga, lai nodrošinātu Eiropas mēroga sadarbību kultūras un kultūras mantojuma jomā. Tā ir visperspektīvākā iespēja attīstīt profesionālo izpratni un praksi un stiprināt partnersadarbību Eiropā. Tomēr pirmajos īstenošanas gados **šis rīcības potenciāls vēl nav īstenots** un rīcībā nav iesaistītas visas dalībvalstis.

- Komisija turpinās pilnveidot rīcību un pastiprināt centienus, lai iesaistītu šajā rīcībā visas dalībvalstis.

2. Saskanība

Novērtējumā tika konstatēts, ka Eiropas mantojuma zīme ir **īpaša iniciatīva Eiropas Savienībā**. Eiropas mantojuma zīme mazāk uzsver objektu saglabāšanu, tā vietā pievēršot uzmanību tam, kā vairot Eiropas iedzīvotāju informētību par Eiropas vēsturi un kultūru. Tāpat novērtējumā konstatēts, ka mērķu ziņā Eiropas mantojuma zīme vairāk līdzinās citām ES iniciatīvām un programmām kultūras jomā, nevis *UNESCO* programmām. Tomēr tika konstatēts zināms risks, ka Eiropas mantojuma zīmes un Eiropas Padomes "kultūras maršruti" varētu pārklāties.

Tā kā **kultūras mantojums ir transversāls**, Eiropas mantojuma zīme piedāvā zināmu iespēju sinerģijai ar sociālās, ekonomikas un starptautiskās politikas jomām. Sinerģiju varētu veidot, veicinot aktīvāku politisko sadarbību saskaņā ar jauno Eiropas darba kārtību kultūrai un Eiropas satvaru rīcībai kultūras mantojuma jomā[6]. Zināmu sinerģiju varētu panākt arī starp Eiropas mantojuma zīmi un ES programmām izglītības un apmācības jomā, piemēram, programmu "Erasmus+".

- Komisija turpinās pievērst uzmanību Eiropas kultūras mantojuma objektu nozīmei Eiropas vēsturē un kultūrā un/vai Savienības veidošanā, kas būs īpaša rīcības iezīme un pamats tās pilnveidei un mērķu sasniegšanai.
- Komisija centīsies izmantot noteikto saskaņotību un sinerģiju starp Eiropas mantojuma zīmi un citām ES rīcībām kultūras, izglītības un pilsonības jomā (piemēram, programma "Eiropa pilsoņiem", programma "Erasmus+", iniciatīva "DiscoverEU", rīcība "Eiropas kultūras galvaspilsētas" u. c.).

3. Lietderība un pārvaldība

Eiropas mantojuma zīmi var piešķirt **dažādiem objektiem** — materiālajiem un nemateriālajiem objektiem, atsevišķiem objektiem un vairākiem kopā, kā arī valsts un starptautiskiem objektiem. Novērtējumā tā tiek uzskatīta par **priekšrocību, jo tādējādi zīmes iegūšanai tiek piesaistīti un apvienoti dažādi iespējamie objekti**, un tas rīcību nošķir no citām iniciatīvām kultūras mantojuma jomā. **Vienotu atlases kritēriju** ieviešana bija viena no galvenajām izmaiņām, ko ieviesa 2011. gadā, kad Eiropas mantojuma zīme no valdību iniciatīvas kļuva par ES līmeņa rīcību. Kopējie atlases kritēriji nodrošina objektu atbilstību Eiropas mantojuma zīmes mērķiem, jo izraudzītie **objekti skaidri iezīmē savu Eiropas nozīmi** un apņemas īstenot darbības, ar kurām sasniegt rīcības mērķus. Turklāt vienotie atlases kritēriji ir palīdzējuši veidot rīcības identitāti.

Novērtējumā tika uzsvērts, ka salīdzinājumā ar citām programmām vai iniciatīvām kultūras mantojuma jomā **Eiropas nozīmes kritērijs ir rīcības īpaša iezīme** un faktiski galvenais

[6] Eiropas satvars rīcībai kultūras mantojuma jomā, SWD(2018) 491 final, 05.12.2018.

Eiropas mantojuma zīmes piešķiršanas kritērijs. Tomēr novērtējumā tika atzīts, ka lielai daļai kandidātobjektu ir **grūti izstrādāt Eiropas vēstījumu.**

- Komisija centīsies palīdzēt potenciālajiem objektiem, kuriem varētu piešķirt zīmi, kā arī Eiropas mantojuma zīmes objektiem izstrādāt Eiropas vēstījumu, lai tie gan šobrīd, gan turpmāk atbilstu Eiropas nozīmes kritērijam.

Novērtējumā konstatēts: lai gan **sadarbības un tematisko tīklu veidošanas iespējas** ir iekļautas atbilstības kategorijās, tās vēl nav pilnībā izmantotas. No 2013. līdz 2017. gadam lielākā daļa zīmi saņēmušo objektu bija atsevišķi objekti, galvenokārt vēsturiskas ēkas, dokumentārais un arhitektūras mantojums, kā arī piemiņas vietas. Līdz 2018. gada zīme tika piešķirta tikai vienam starptautiskam objektam un vienam valsts nozīmes tematiskam objektam.

- Lai zīmi varētu piešķirt lielākam skaitam starptautisku un valsts nozīmes tematisku objektu, Komisija pastiprinās centienus veicināt sadarbību un tematisko tīklu veidošanu starp dalībvalstīm.

Rīcības ietekmes novērtējumā tika pieņemts, ka **atlase divās kārtās**, t. i., vispirms priekšatlase valsts līmenī un pēc tam atlase Savienības līmenī, nodrošinās zīmes taisnīgu ģeogrāfisko sadalījumu visā ES. Novērtējumā tika konstatēts, ka pēc pirmajiem rīcības īstenošanas gadiem Eiropas mantojuma zīmes objektu ģeogrāfiskais sadalījums joprojām ir nelīdzsvarots, jo lielākās valstīs ir vairāk EMZ objektu.

- Komisija mudinās visas dalībvalstis piedalīties rīcībā un popularizēs to iesaistīto dalībvalstu pieteikumus, kurās objekti nav izraudzīti.

Objektu atlase zīmes piešķiršanai ietver divus posmus: priekšatlases posms, kurā reizi divos gados valsts līmenī izraugās ne vairāk kā divus objektus; pēc tam objektus atlasa Eiropas žūrija Komisijas atbildībā. Novērtējumā tika secināts, ka divu posmu atlases procedūra var nebūt efektīva, jo tiek izvērtēti visi pieteikumi, pat tie, kuros iekļautajam kandidātobjektam nepiemīt skaidra simboliskā Eiropas vērtība. Kultūras mantojuma objektiem ir dažādas iespējas piedalīties rīcībā, jo katra iesaistītā dalībvalsts nosaka savas priekšatlases procedūras un priekšatlases grafiku saskaņā ar subsidiaritātes principu.

Rīcības ietvaros veiktā **atlase Eiropas līmenī ar ES žūrijas atbalstu darbojas labi**. Vērtētāji noteica vienu jomu, kurā izvērtēšanas procesu varētu padarīt efektīvāku. Zīmi objektam var piešķirt tikai tad, ja tā pieteikums atbilst visiem trim kritērijiem. Lai gan trīs ceturtdaļas neatlasīto objektu neatbilda Eiropas nozīmes kritērijam un tādēļ zīmi tiem nevarēja piešķirt, ES žūrija izvērtēja pieteikumu atbilstību pārējiem diviem kritērijiem, proti, ierosināto projektu un darbības spēju.

Žūrija atlases lēmumus kandidātobjektiem paziņo ar valsts koordinatoru starpniecību un sniedz Komisijai publicēšanai paredzētu ziņojumu par priekšatlasē izraudzītajiem objektiem. Atlasītie objekti šādu paziņojumu un atgriezenisko saiti uzskata par pietiekamu, turpretim neatlasītie objekti vēlētos saņemt individualizētāku un detalizētāku skaidrojumu. Kandidātobjekti, kas zīmes piešķiršanai nav atlasīti Savienības līmeņa atlasē, nākamajos gados var iesniegt jaunus pieteikumus valsts līmeņa priekšatlasei.

- Attiecībā uz turpmāko atlasi Komisija apsvērs veidus, kā palielināt atlases procedūras efektivitāti, kā arī iespējas rīcībā piedalīties kultūras mantojuma objektiem, īpaši sniedzot plašāku informāciju.

- Komisija izpētīs iespējas, kā racionalizēt atlases un novērtēšanas procesus un sniegt detalizētāku atgriezenisko saiti par atlases rezultātiem. ES žūrija turpinās izvērtēt visus zīmes piešķiršanas kritērijus, lai novērtējuma pamatā būtu visa pieteikumā iekļautā informācija.

Novērtējumā tiek apšaubīta valsts kvotu efektivitāte, proti, katrā atlases gadā no katras dalībvalsts tiek atlasīts ne vairāk kā viens objekts. Lai gan kvotas varēja būt noderīgas rīcības sākotnējos posmos, lai ierobežotu EMZ objektu skaitu, tās var kļūt par šķērsli rīcības turpmākai attīstībai.

- Ja Lēmums Nr. 1194/2011/ES (juridiskais pamats) tiktu pārskatīts, Komisija, apspriežoties ar dalībvalstīm, apsvērtu iespējas atcelt valsts kvotu – viens objekts katrā dalībvalstī.

Novērtējumā tika konstatēts, ka procesā iesaistītie objektu pārvaldītāji un Eiropas žūrija pozitīvi vērtē **pirmo pārraudzības procedūru, kas tika veikta attiecībā uz objektiem, kam zīme tika piešķirta** 2016. gadā, un kuras mērķis bija pārliecināties, ka šie objekti joprojām atbilst kritērijiem un īsteno pieteikumā iekļauto projektu un darba plānu. Lielākā daļa objektu pārvaldītāju atzinīgi novērtēja iespēju izvērtēt savus sasniegumus un uzlabojumus, kas panākti objekta darbībā. Analīze liecina, ka puse no visiem ieteikumiem, ko Eiropas žūrija sniedza atlases gaitā, līdz pārraudzības brīdim bija pilnībā vai daļēji īstenoti. Tomēr pārraudzība tās pašreizējā formā drīzāk darbojas kā darbības pārskats, nevis kā pārraudzība tiešā nozīmē. Tā liecina, ka dalībvalstīm ir vajadzīga skaidra pārraudzības sistēma ar kopīgiem rādītājiem, kas nodrošina saskaņotu pieeju pārraudzības procedūrai.

- Komisija turpinās izvērtēt un uzlabot pārraudzības procedūras turpmākajām pārraudzības reizēm.

Novērtējumā tika konstatēts, ka **informācija sabiedrībai par Eiropas mantojuma zīmi** ir pieticīga. Ne visos objektos ir izmantoti Komisijas izstrādātie pamanāmības un zīmolojuma materiāli. Turklāt ir jāuzlabo saziņa starp Eiropas rīcības īstenošanā iesaistītajiem dalībniekiem, proti, Komisiju, valstu koordinatoriem un objektu pārvaldītājiem. Tīklu veidošana starp objektiem izvēršas, un rīcības dalībnieki pieprasa intensīvāku saziņu.

- Komisija pastiprinās centienus uzlabot komunikācijas pasākumus par Eiropas rīcību un veicinātu sadarbību un tematisko tīklu veidošanu starp objektiem.
- Eiropas mantojuma zīmes objektu tīklu plānošanai un pārvaldībai un spēju veidošanas pasākumiem 2019. un 2020. gadā līdzekļi ir piešķirti no pašreizējās programmas "Radošā Eiropa"[7].

4. Efektivitāte

Novērtējumā secināts, ka kopš Eiropas mantojuma zīmes darbības sākšanas ir gūti **panākumi virzībā uz divu vispārējo mērķu sasniegšanu**, proti, stiprināt Eiropas pilsoņu piederības sajūtu Savienībai un stiprināt kultūru dialogu. Lielākā daļa atklātās sabiedriskās apspriešanas respondentu, kuri apmeklēja Eiropas mantojuma zīmes objektus, piekrīt, ka apmeklējums ir stiprinājis viņu piederības sajūtu Eiropai. Virzībā uz kultūru dialoga stiprināšanas mērķi

[7] Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1295/2013 (2013. gada 11. decembris), ar ko izveido programmu "Radošā Eiropa" (2014.–2020. gads) (OV L 347, 20.12.2013., 221. lpp.).

galvenie šķēršļi ir objektu pārvaldītāju nepietiekamā izpratne par kultūru dialogu un ierobežota daudzvalodu saziņa.

- Komisija izpētīs veidus, kā uzlabot objekta pārvaldītāja izpratni par kultūru dialogu un apņemšanos to stiprināt, lai pilnvērtīgāk palīdzētu sasniegt rīcības vispārējos mērķus.

Novērtējumā tika novērots, ka kopš rīcības sākšanas ir panākts zināms progress – izcelta objektu Eiropas nozīme un simboliskā vērtība un vairota objektu pazīstamība un pievilcība Eiropas mērogā. Neraugoties uz to, Eiropas vēstījuma izstrāde dažiem objektiem joprojām sagādā grūtības un visā Eiropas mantojuma zīmes tīklā joprojām ir grūti noteikt kopīgus tematus.

Novērtējumā arī konstatēts, ka ir gūti panākumi, uzlabojot Eiropas iedzīvotāju izpratni par Eiropas vēsturi un Savienības veidošanu, kā arī kopīgo, taču atšķirīgo kultūras mantojumu. Atklātās sabiedriskās apspriešanas respondenti piekrita, ka katra EMZ objekta apmeklējums klātienē vai tiešsaistē ir uzlabojis viņu izpratni par Eiropas vēsturi un kultūru un vairojis zināšanas par Eiropas veidošanu un integrāciju.

Novērtējumā konstatēts, ka lielākā daļa objektu ir apmeklētājiem piekļūstami labāk un plašāk, arī virtuāli un svešvalodās. Lai gan zīme ir veiksmīgi pievienota objektu komunikācijas un izglītošanas pasākumiem, aizvien ir **nepieciešams papildus izstrādāt izglītojošus pasākumus**, kas pievēršas kopīgajam kultūras mantojumam. Daudziem objektiem joprojām ir grūti sasniegt vietējo auditoriju, lai sadarbotos ar vietējām kopienām. Līdz šim ir panākts neliels progress sinerģiju veidošanā starp kultūras mantojumu un mūsdienu jaunradi un radošumu. Turklāt netika rasts apliecinājums tam, ka EMZ veicina reģionu ekonomiku un ilgtspējīgu attīstību, īpaši ar kultūrtūrismu, lai gan trešdaļa objektu ziņo, ka ir iesaistīti sadarbībā ar vietējām kopienām un uzņēmumiem.

Novērtējumā konstatēts, ka puse no visiem objektiem ir īstenojuši kopīgus pasākumus ar EMZ objektiem citās dalībvalstīs, piemēram, izstādes, konferences, lekcijas, koncertus, darbseminārus un popularizēšanas pasākumus. Daži objekti dod priekšroku sadarbībai ar objektiem, kam nav piešķirta EMZ, bet kuriem ir kopīgs temats, savukārt puse EMZ objektu vēlētos uzlabot sadarbību rīcības ietvaros. Ieinteresētās personas pauž skaidru vēlmi izveidot EMZ tīklu kā sadarbības struktūru.

EMZ objekti ziņo, ka no zīmes saņemšanas ir **guvuši dažādas priekšrocības**, ieskaitā spēcīgāku atbalstu un plašāku Eiropas dimensiju, lielāku plašsaziņas līdzekļu uzmanību, ciešāku integrāciju Eiropā, kā arī lielāku pamanāmību un apmeklētāju skaitu. Taču, lai kļūtu par EMZ objektu, projekta īstenošanai ir vajadzīgi arī cilvēkresursi un finanšu resursi.

- Komisija ir sākusi darbības, kas veicinās EMZ objektu spēju veidošanu, lai tie spētu rīkoties starptautiskā līmenī un sekmētu EMZ mērķa sasniegšanu un tās rezultātu ilgtspēju, piemēram, izmantojot apmācības pasākumus un personāla mobilitāti starp objektiem.

5. ES pievienotā vērtība

Pievienotā vērtība, ko rada rīcības īstenošana Eiropas līmenī, salīdzinājumā ar iepriekšējo starpvaldību rīcību, galvenokārt ir EMZ objektu Eiropas nozīmes izcelšana. Objekti var sniegt taustāmu saturu, kas papildina tādus abstraktus jēdzienus kā Eiropas vērtības un identitāte. Turklāt EMZ objekti var būt saikne starp Eiropas vēstījumiem un vietējiem objektiem un iedzīvotājiem. Līdz šim nav novērota konkrēta ES pievienotā vērtība kultūru dialoga stiprināšanā. Tas varētu būt saistīts ar kultūras mantojuma objektu iezīmēm, kurās reti īpaša

uzmanība tiek pievērsta pasākumiem, kas paver plašas iespējas veicināt kultūru dialogu, kā tas ir vērojams sociālkultūras un izpildītājmākslas jomās, pilsētvidē un citur.

ES iesaistīšanās ir palīdzējusi izveidot vienotus atlases kritērijus, kā arī atlases un pārraudzības procedūras Eiropas līmenī. Šos notikumus var uzskatīt par būtisku pievienoto vērtību salīdzinājumā ar iepriekšējo starpvaldību iniciatīvu. EMZ objekti atzīst rīcības ES pievienoto vērtību saistībā ar iespēju dalīties pieredzē un paraugpraksē, mācīties vienam no otra un sagatavot vēstījumus par kopīgiem Eiropas jautājumiem.

Novērtējumā atzīts, ka rīcības ES pievienoto vērtību var ierobežot tās pārāk šaurā darbības joma (t. i., tās pievēršanās objektiem). Tomēr rīcības izbeigšana būtu pāragra un nest negatīvu vēsti iedzīvotājiem, it īpaši objektu un kultūras mantojuma nozares ieinteresētajām personām. Tas būtu nopietns trieciens pasākumiem, kurus EMZ objekti veikuši, lai uzsvērtu to Eiropas nozīmi un palielinātu iedzīvotāju informētību.

- Komisija apsvērs papildu veidus, kā paplašināt rīcības darbības jomu, īpaši izstrādājot un publiskojot objektu Eiropas vēstījumu, uzlabojot sadarbību un tematisko tīklu veidošanu starp EMZ objektiem un veicinot to spēju veidošanu.